

บทวิจารณ์หนังสือ : Book Review

คู่มือมนุษย : Hand Book For Mankind

เขียนโดย พุทธทาส อินทปณฺโณ

นายบุญสุข อุ้นแก้ว, สงวน หล้าโพทนัน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

Received: April 29, 2019 Revised: June 26, 2019

Accepted: June 30, 2019

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง “คู่มือมนุษย” ที่ผู้เขียนสนใจและนำมาวิจารณ์ต่อไปนี้เป็นบันทึกพระธรรมเทศนาของพุทธทาสภิกขุซึ่งเกิดจากท่านพุทธทาสภิกขุ ได้บรรยายในการอบรมผู้ที่จะเป็นผู้พิพากษา ซึ่งได้รับการโปรดเกล้าเป็นตุลาการ เพื่อนำหลักธรรมสำหรับการปฏิบัติตนตามหน้าที่หรือผลจรรยาคุณธรรมเอาไว้และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมนุษยพุทธศาสนิกชนและประชาชนผู้สนใจทั่วไปเป็นประจำทุกวัน และเนื้อหาของคำเทศนาถูกตีพิมพ์เป็นหนังสือหลายครั้งและหลายสำนักพิมพ์ แต่ฉบับที่ผู้เขียนนำมาวิจารณ์นั้นเป็นของสำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ และเป็นการพิมพ์ครั้งที่ 10 เมื่อปี พ.ศ. 2560 เนื้อหาได้รับการอธิบายอย่างลึกซึ้งและชัดเจนโดยมีความแตกต่างจากคำอธิบายและการตีความหมายที่ผู้รู้ท่านอื่นนำเสนอซึ่งเป็นแค่การแปลความหมายแบบขยายความ(อรรถาธิบาย)เท่านั้น ขณะที่เนื้อหาของหนังสือ “คู่มือมนุษย” ที่พุทธทาส อินทปณฺโณ นำเสนอนั้น มีความสอดคล้องกับหลักของการทำความเข้าใจความหมายของวาทกรรมตามแนวปรัชญาของ พอล ริคเคอร์ชาวฝรั่งเศส ที่เน้นอรรถปริวรรตศาสตร์(การตีความ)เชิงปรากฏการณ์วิทยาแบบอัตถิภาวนิยมมาช่วยอธิบายในวิธีการที่เรียกว่า การถอดความเชิงปรา (Demythologization) โดยเริ่มทำความเข้าใจความหมายตั้งแต่คำจำกัดความตามรากศัพท์ แล้วจึงขยายออกไปสู่ความหมายที่ใช้โดยทั่วไปในสังคม หลังจากนั้นจึงทำการสร้างความเข้าใจตามหลักวิชาการ แล้วจึงสร้างความเข้าใจตามบริบทของวาทกรรมดังที่มีกล่าวในพระไตรปิฎก ภายใต้การทำความเข้าใจแบบการจำลองหรือการเลียนแบบ (Mimesis) เพื่อทำความเข้าใจ “ภาษาธรรม” ของคำว่า “คู่มือมนุษย” (ที่ค่อนข้างมากได้มองข้ามไป) แบบ “ภาษาคน” อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการสมัยใหม่ที่ยังเชื่อมโยงอยู่กับความหมายเดิมที่พระพุทธองค์ได้ทรงใช้ โดยอาศัยการไตร่ตรองเชิงวิเคราะห์ (Analytical Reflection) เพราะ “โดยการพัฒนาการศึกษาเกี่ยวกับอดีต การพิจารณาถึงอนาคตและเป้าหมายสุดท้ายเท่านั้นที่ทำให้การไตร่ตรองเป็นการไตร่ตรองที่แท้จริง” ไม่ว่าจะอยู่ในมิติเชิงวิเคราะห์แบบจุลภาคหรือมหัพภาค จนสามารถเข้าใจวาทกรรมนั้นได้อย่างแจ่มแจ้ง ถึงแม้ความหมายที่ถูกตั้งมวลงจะถูกขมวดไว้ในคำว่า “ตถตา” ก็ตาม เพื่อให้ชีวิตของตนเองเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดตามหลักของพระพุทธศาสนาในลักษณะของการตีความหมายของคำสอนทั้งมวลของพระพุทธเจ้าแบบแมงมุมสร้างใยซึ่งมีจุดศูนย์กลาง

และมีเส้นใยขยายออกไปอย่างต่อเนื่องกับจุดศูนย์กลางโดยปราศจากการขาดตอน ทำให้คำอธิบายเนื้อหาใน “คู่มือมนุษย์” เป็นระบบและมีระเบียบที่แสดงวิธีคิดที่บ่งชี้ให้เห็นได้ชัดเจนแทรกซึมอยู่ในหลักคำสอนทุกอย่าง จนหนังสือเล่มนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นหนึ่งในหนังสือร้อยเล่มที่คนไทยควรอ่าน

2. เนื้อหา

เนื้อหาในหนังสือ “คู่มือมนุษย์” ที่ผู้เขียนได้สรุปออกมาให้เห็นแก่นของเนื้อหาในแต่ละตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ได้ชี้ให้เห็นถึงกรอบที่สำคัญยิ่งแห่งความหมายของ “คู่มือมนุษย์” ที่แปลในเชิงปฏิฐาน(เชิงบวก)ว่า “ท่านชอบพุทธศาสนาในเหลื่อมไหน” มีเนื้อหาที่กว้างกว่าและสอดแทรกในคำสอนที่มีลักษณะเดียวกันแบบ อกาลิก (ไม่จำกัดกาลเวลา) ทราบถึงต้นเหตุของการเกิดศาสนา บางครั้งคนก็กล่าวว่าเกิดจากอำนาจของความกลัวและมีการปฏิบัติไปตามความกลัว แต่พุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่อาศัยสติปัญญา หรืออาศัยวิชาความรู้ที่ถูกต้องเพื่อทำลายความทุกข์และต้นเหตุของความทุกข์เหล่านั้น มีคำกล่าวในพระพุทธศาสนา “ความรู้ ความฉลาด และความสามรถ ที่จะทำให้สำเร็จประโยชน์นั้นแหละเป็นตัวฤกษ์ที่ดีอยู่ในตัวมันเอง ดวงดาวในท้องฟ้าจะทำอะไรได้ ประโยชน์ที่ควรจะได้ก็ผ่านพ้นคนโง่ ๆ ที่มีแว่นั่งคำนวณดวงดาวในท้องฟ้าไปเสียสิ้น” พุทธศาสนาไม่ประสงค์การคาดคะเน พุทธศาสนาคือวิถีปฏิบัติเพื่อเอาตัวรอดจากความทุกข์ พระองค์ทรงมุ่งหมายจะให้พระทุภุหมตความถือเนื้อถือตัว เราควรยึดกายวาจาบริสุทธิ์ให้เป็นที่พักของจิตบริสุทธิ์เพื่อให้เกิดปัญญา พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งศีลธรรม (Moral) พุทธศาสนาอีกส่วนหนึ่งสูงขึ้นเป็นสัจธรรม (Truth) คือความจริงที่ลึกซึ้งเร้นลับ พุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศาสนา (Religion) ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา เรายังมีพุทธศาสนาในเหลื่อมที่เป็นจิตวิทยา ยังมีเหลื่อมความรู้ซึ่งจัดได้ว่าเป็นปรัชญา บางประเภทก็เป็นวิทยาศาสตร์ แม้บางส่วนของพุทธศาสนาที่เป็นตรรกวิทยา สิ่งที่เราจะต้องรู้ตัดสินใจคือ วิถีปฏิบัติโดยรวบรัด เพื่อให้รู้ความจริงว่าสิ่งทั้งปวงเป็นอะไร จนถอนความยึดถือหลงใหลต่าง ๆ อย่างถูกต้อง ออกมาเสียจากสิ่งทั้งปวงได้ อย่างน้อยก็มีความหมายถึงศิลปะแห่งการครองชีวิต เพราะว่าพระพุทธศาสนาก็ไม่ใช่ศาสนาแห่งความกลัวที่เงาของคนป่าเถื่อน แต่เราเป็นความกลัวชนิดที่สูงด้วยสติปัญญา คือ กลัวว่าจะไม่ได้รอดพ้นไปจากการบีบคั้นของความแก่ เจ็บ ตาย

ตอนที่ 2 ได้ชี้ให้เห็นว่า “คู่มือมนุษย์” กล่าวถึงพุทธศาสนามุ่งซื้ออะไรเป็นอะไร ? พุทธศาสนา คือ วิชารวมทั้งระเบียบปฏิบัติเพื่อจะรู้ว่าอะไรเป็นอะไร มุ่งไปที่หลัก อริยสัจ 4 ซึ่งประกอบไปด้วย ข้อที่ 1 แสดงว่า สิ่งปรุงแต่งทั้งปวงเป็นทุกข์ ข้อที่ 2 แสดงว่า ความอยากด้วยวิชานั่นเป็นต้นเหตุของความทุกข์ ข้อที่ 3 แสดงว่า นิโรธหรือนิพพานคือการดับความอยากเสียได้สิ้นเชิง ข้อที่ 4 ที่เรียกว่า มรรคอันได้แก่วิถีดับความอยากนั้น พระพุทธศาสนาบอกให้รู้ว่าสิ่งทั้งปวงทั้งหลายไม่มีตัวตน มีแต่การปรุงแต่งกันไปแล้วและความทุกข์รวมอยู่ในนั้นด้วย สรุปความว่า พุทธศาสนาคือวิชาและระเบียบปฏิบัติเพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ไม่ต้องมีใครมาสอนเราหรือแนะนำเรา เราก็ปฏิบัติต่อสิ่งนั้น ๆ ถูกต้องได้ด้วยตนเอง แล้วก็เลสก็จะหมดไปเอง เราเป็นอริยบุคคลขั้นใดขั้นหนึ่งขึ้นมาทันทีที่เราจะปฏิบัติอะไรไม่ผิดขึ้นมา

ตอนที่ 3 กล่าวถึง “ลักษณะสามัญของสิ่งทั้งปวง (ไตรลักษณ์) คือกฎแห่งความเป็นจริง คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา และยังได้รวมคำรวบยอดคือว่า “สญญตา” ความเป็นของว่าง ว่างอยู่ด้วย ซึ่งว่างจากความอยากมีอยู่ คือ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา และในที่สุด ถ้าเรารู้ว่าอะไรเป็น เป็นอะไรถึงที่สุดนั้น คือรู้ว่า “สิ่งทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตนของตน” เมื่อรู้โดยแท้จริงแล้วก็จะเกิดความรู้ชนิดที่จิตใจจะไม่อยากเป็นอะไร ด้วยความยึดถือ แต่ถ้าต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งใด ๆ ที่เรียกกันว่า “ความมี ความเป็น” บ้าง ก็เข้าไปเกี่ยวข้องด้วยสติสัมปชัญญะ ด้วยอำนาจของปัญญา ไม่เกี่ยวข้องด้วยอำนาจของตัณหา เพราะฉะนั้นจึงไม่มีความทุกข์เลย

ตอนที่ 4 กล่าวถึง ได้กล่าวถึง “อำนาจของความยึดติด (อุปาทาน) เราจะปลีกตัวถอนตัวออกมาเสียจากสิ่งทั้งหลายที่เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้อย่างไร เราต้องศึกษาว่าอะไรเป็นเหตุ ให้เราอยาก จนเข้าไปยึดติดในสิ่งนั้น เราจะได้ไม่เข้าไปยึดติด ในพุทธศาสนาเรียนกว่า อุปาทาน คือ กามอุปาทาน ทิฏฐูปาทาน และศีลพทุอุปาทาน อตตวาอุปาทานถ้าเราเข้ายึดก็เป็นทุกข์ หนทางต่าง ๆ เราไม่น่ายึดถือ ไม่น่าเอา ไม่น่าเป็นอยู่ตามธรรมชาติ เราทั้งหลายก็ยังคงตกเป็นบ่าวเป็นทาสของมันอย่างเหนียวแน่น เราต้องทำให้หลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นจากอุปาทาน แล้วก็ไม่มีอะไรจะผูกพันคล้องจิตนั้นให้ตกเป็นทาสของโลกหรือเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

ตอนที่ 5 กล่าวถึงขั้นของการปฏิบัติศาสนา (ไตรสิกขา) เป็นขั้นตอนการประพฤติดี ปฏิบัติถูกต้องตามหลักทั่ว ๆ ไปเรียกว่า “ศีล” ส่วนที่สองคือการบังคับจิตใจของตัวเองไว้ให้อยู่ในสภาพที่จะทำประโยชน์ให้มากที่สุดเรียกว่า “สมาธิ” ส่วนที่ ๓ คือการฝึกฝนอบรมทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด เรียกว่า “ปัญญา” พระพุทธศาสนาแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิกับปัญญาไว้ว่า “ต้องมีสมาธิจึงจะมีปัญญา ต้องมีปัญญาก็จึงจะมีสมาธิ” พระพุทธเจ้าท่านแสดงไว้สั้น ๆ ที่สุดว่า “คนเราบริสุทธิ์ได้ด้วยปัญญา เพราะมันทำให้หลุดออกมาจากสิ่งทั้งปวง)

ตอนที่ 6 ได้กล่าวถึง “คนเราติดอะไร (เบญจขันธ์) อะไรที่เป็นที่ตั้งที่ยึดที่เกาะเกี่ยวของอุปาทาน ที่ตั้งของอุปาทานก็คือโลกนี้เอง คำว่า “โลก” ในทางพระพุทธศาสนามีความหมายกว้างกว่าความหมายตามธรรมดา คือหมายถึงสิ่งทั้งปวงทั้งสิ้นกันทีเดียว ไม่ว่าจะเกี่ยวกับมนุษย์ เทวดา พรหม สัตว์เดรัจฉาน สัตว์นรก ปีศาจ เปรต อสุรกาย อะไรก็สุดแท้ที่จะมี รวมแล้วก็เรียกว่าโลก เพราะว่า เป็นชั้นสมมติ เรียกว่า รูปธรรม นามธรรม คือยึดติดในเรื่อง เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ สิ่งทั้งปวงในโลกนี้รวมอยู่ในคำว่า “เบญจขันธ์” แต่ละส่วนเป็นมายาไร้ตัวตน แต่ก็มีอำนาจของเวทนาก่อให้เกิดการยึดถือจนคนทั่วไปอยากมี อยากเป็น อยากไม่ให้เป็น ทุกคนจึงอาศัยหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)

ตอนที่ 7 กล่าวถึงการทำให้รู้แจ้งตามวิถีธรรมชาติ คือ สมาธิและวิปัสสนาตามธรรมชาติที่ทำให้บุคคลบรรลุมรรคผลนั้น ต้องอาศัยการพิจารณาความจริงในข้อที่ว่า “ไม่มีอะไรที่น่าเอา ไม่มีอะไรที่น่าเป็น” อยู่เป็นประจำทุกวัน ผู้ที่หวังผลต้องทำตนให้เป็นคนสะอาด มีปิติปราโมทย์ตามทางธรรมอยู่เสมอ ไม่มีความหลงอยากในสิ่งใดด้วยกิเลสตัณหาอีกต่อไป

ตอนที่ 8 กล่าวถึง “การทำให้รู้แจ้งตามหลักวิชา” คือ สิวสุทธิ ความหมดจดแห่งศีล จิตตวิสุทธิ

ความหมจดแห่งจิต ทัศนวิสุทธิ ความหมจดแห่งความเห็น กังขาวิตรณวิสุทธิ ความหมจดแห่งความรู้เครื่องขำความสงสัย มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมจดแห่งความรู้ความเห็น ที่ว่าเป็นทางหรือไม่ใช่ทาง ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมจดแห่งความรู้ทางปฏิบัติ และญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมจดแห่งความรู้ ความเห็นที่ถูกต้อง

ตอนที่ 9 ได้กล่าวถึง ลำดับแห่งการหลุดพ้นจากโลก การหลุดพ้นได้ต้องอาศัยวิปัสสนา เพื่อให้หลุดจาก สักกายทิฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส เพราะวากิเลสทั้งหลายซึ่งเป็นเหตุทำให้ร้อนนกร้อนใจต่าง ๆ นานาได้ถูกทำลายให้หมดไปก่อนจะถึงภาวะที่เรียกว่านิพพาน

สรุปใจความว่า พุทธศาสนาคือวิชา และระเบียบปฏิบัติเพื่อให้รู้แจ้งจักสิ่งทั้งปวงถูกต้องตามที่เป็นจริงว่า อะไรเป็นอะไร สิ่งทั้งปวงมีสภาพตามที่เป็นจริง คือไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวหรือของตัว แต่สัตว์ทั้งหลายยังหลงรักหลงยึดติดสิ่งทั้งปวง เพราะอำนาจของความยึดมั่นที่ผิด

ในพุทธศาสนามีวิธีปฏิบัติ เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา อุปาทานความยึดมั่นนั้นมีสิ่งที่ลงเกาะหรือจับยึดถือคือขั้นทั้งห้า ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แนวปฏิบัติเรียกว่าวิปัสสนาธุระ คือความประพฤติบริสุทธิ มีใจบริสุทธิ ความเห็น จนถึงปัญญา พระพุทธเจ้าทุก ๆ องค์ยอมถือว่า นิพพานเป็นอุดมธรรม ฉะนั้นทุกคนต้องไปพิจารณาดูกิเลสของตัวเองให้เข้าใจ แล้วพยายามไถ่ถอนมันออกไปเสียให้ได้ แม้ได้แต่เพียงครั้งหนึ่งก็จะเกิดความรู้แจ้งขึ้นมาบ้าง เมื่อหมดแล้วทุกอย่างก็ดับไปเอง

เมื่อรู้จักขั้นทั้งห้าตามที่เป็นจริงก็จะสามารถเข้าใจสิ่งทั้งปวงจนถึงกับเบื่อหน่าย คลายความอยาก ไม่มีติดอะไรติดอะไร และเราควรจะมีชีวิตอยู่อย่างที่เราเรียกว่า “เป็นอยู่ชอบ” คือให้วันคืนเต็มไปด้วยความปิติปราโมทย์อันเกิดจากการกระทำที่ตึงาม ที่ถูกต้องอยู่เป็นประจำ แล้วระงับความฟุ้งซ่าน เกิดสมาธิ เกิดความเห็นแจ้งได้เรื่อย ๆ ไป จนกระทั่งเกิดความเบื่อหน่าย คลายความอยาก ความหลุดพ้น และนิพพานได้ตามความเหมาะสมของสิ่งแวดล้อม

ถ้าเราจะรีบเร่งให้ได้ผลเร็วขึ้น ก็มีแนวปฏิบัติที่เรียกว่า วิปัสสนาธุระ เริ่มตั้งแต่มีความประพฤติบริสุทธิ มีใจบริสุทธิ มีความเห็นบริสุทธิ เรื่อยขึ้นไปจนถึงปัญญา คือความเห็นแจ้งบริสุทธิ เรียกว่ากาบรรลุมรรคผล เรื่องทั้งหมดก็ไปจบสิ้นลงที่นิพพาน ดังหลักพุทธภาษิตที่ว่า “พระพุทธเจ้าทุก ๆ องค์ยอมถือว่านิพพานเป็นอุดมธรรม”

ฉะนั้น ทุกคนจะต้องไปพิจารณาดูกิเลสของตัวเองให้เข้าใจ แล้วพยายามไถ่ถอนมันออกไปเสียให้ได้ แม้ได้แต่เพียงครั้งหนึ่ง ก็จะเกิดความรู้แจ้งขึ้นมาบ้าง เมื่อกิเลสครั้งหนึ่งหมดไปแล้วจริง ๆ ผลก็คือเกิดความสะอาดปราศจากความชั่ว เกิดความสว่างจากความหลงผิด แล้วความสงบทางจิตใจก็เกิดขึ้นแทน

3. ประเมินค่าการตีความของพุทธทาสภิกขุเรื่องคู่มือมนุษย์

หนังสือ “คู่มือมนุษย์” หมายถึงหนังสือที่เกิดขึ้นจากคำบรรยายของท่านหลวงพ่พุทธทาสภิกขุ ในการอบรมผู้ที่จะเป็นผู้พิพากษา เป็นการนำเสนออย่างระดับพื้นฐานโดยทั่วไป เป็นหนังสือไขปัญหาข้างต้นได้จริง เพราะจะช่วยตอบข้อสงสัยว่า “เกิดมาทำไม ทุกวันนี้มีชีวิตอยู่เพื่อสิ่งใด จะใช้ชีวิต

ให้คุ้มค้ำกับที่เกิดมาได้อย่างไร และอะไรคือเป้าหมายสูงสุดของชีวิต เป็นหนังสือที่จะช่วยวางรากฐานทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติที่ถูกต้อง เหมาะสมตามธรรมและวินัยที่พระบรมศาสดาทรงสั่งสอน และบัญญัติไว้ เป็น “เหตุ” ที่จะนำไป “ผล” ที่สมควรแก่ธรรม ดังที่ทราบกันว่า “หากปรีดีและปฏิบัติเกื้อกูลดีแล้ว ปฏิเวธ คือผลย่อมเป็นที่ปรารถนาได้จริง”

จะเห็นได้ว่าเมื่อมีการให้คำอธิบายความหมายตามตัวอักษรแล้ว พุทธทาสภิกขุได้นำเสนอถึงเหตุการณ์เกี่ยวกับบ่อเกิดของความหมายของคำว่า “คู่มือมนุษย์” อันเป็นหลักการพื้นฐานของการสร้างความเข้าใจอย่างถูกต้องซึ่งต้องเริ่มจากความหมายของแต่ละคำที่ใช้ในการแสดงออกถึงวาทกรรมเพื่อการเข้าใจเนื้อหาของวาทกรรมนั้นตามบริบทอย่างถูกต้องแบบการโต้แย้งเชิงเหตุผล (Dialectic) แล้วทำการขยายคำอธิบายความหมายของคำว่า “คู่มือมนุษย์” ในมิติที่เป็นแก่นแท้วิชาการทั้งปวงอันเป็นการอธิบายเชิงวิเคราะห์ที่ให้เข้าใจถึงองค์ประกอบแห่งศาสตร์ทั้งหมด ที่แม้ว่าจะมีการแยกแยะออกไปหลายแขนง แต่ยังคงอยู่ในกรอบอันเดียวกันของการเป็นสาเหตุและผลของกันและกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งในแง่ปฏิฐาน(แง่บวก) หรือแง่นิเสธ(แง่ลบ) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเคมี ชีววิทยา หรือหลักการของการหลุดพ้นจากความทุกข์ หรือการสร้างทุกข์ให้แก่ตนเองอย่างถาวร เมื่อเป็นเช่นนี้การทำความเข้าใจถึงความหมายของ “คู่มือมนุษย์” จึงเป็นไปอย่างเรียบง่าย แต่สามารถขยายออกไปในทุกวิชาการของความเข้าใจอันเป็นการสร้างกรอบที่กว้างกว่าในเชิงวิชาการไว้ก่อน จึงถือว่าเป็นศูนย์รวมของวิชาการของฝ่ายที่จะโง่และฝ่ายที่จะฉลาด โดยที่วิชาของคนโง่ก็ขึ้นอยู่กับคนที่ไม่รู้คู่มือมนุษย์ ส่วนวิชาของคนฉลาดก็ขึ้นอยู่กับความรู้ “คู่มือมนุษย์” อย่างถูกต้อง

นอกจากนั้น พุทธทาสภิกขุได้ขยายความหมายของ คำว่า “คู่มือมนุษย์” ข้ามไปอธิบายถึงหลักคำสอนของศาสนาอื่นๆ โดยพยายามส่งเสริมแนวความคิดที่เหมือนกันและหลีกเลี่ยงหลักคำสอนที่แตกต่างกันเนื่องด้วยธรรมชาติของการเข้าใจเนื้อหาของคำสอนของแต่ละศาสนาก็ยังอยู่ภายใต้การชี้นำของพระสงฆ์หรือศาสนบริกรในศาสนาอื่น(คริสต์ศาสนา)ซึ่งบางคนอาจจะไม่เข้าใจอย่างลึกซึ้งและถูกต้องในหลักคำสอนของศาสนาของตนนับถืออยู่ทำให้มีความเข้าใจผิดกันไปบ้าง แต่ถ้าหากเข้าใจความเป็นไปของสิ่งต่างๆ ในโลกนี้เป็นไปตามความหมายพื้นฐานของคำว่า “คู่มือมนุษย์” แล้ว ย่อมมีรูปแบบของความเข้าใจอย่างเดียวกัน แม้จะใช้ข้อความของภาษาที่อธิบายแตกต่างกันไปก็ตาม เพราะกระบวนการความคิดเพื่อความเข้าใจของคนเป็นแบบเดียวกัน จะต่างกันก็เพียงการใช้คำศัพท์ที่แต่ละท้องถิ่นนำเอาไปใช้เท่านั้น

นอกจากนั้น รูปการนำเสนอคำอธิบายทุกครั้งจะมีการจับประเด็นที่สอดคล้องทั้งทางด้านโลกียะและโลกุตระมาอธิบายเปรียบเทียบกันแบบสอดประสานกันไปพร้อมด้วยหลักฐานพยานมาสนับสนุน เช่น การอ้างอิงเอาข้อความต้นฉบับจากพระไตรปิฎกมาสนับสนุนพร้อมกับให้คำอธิบาย โดยนำมาประยุกต์ให้เข้ากับสภาวะการณ์ปัจจุบันอยู่บ่อยๆ แต่ก็ไม่ได้ออกนอกกรอบความหมายของคำว่า “คู่มือมนุษย์” แต่อย่างใด

จึงจะเห็นได้ว่ากระบวนการตีความของพุทธทาสภิกขุ ได้สร้างประเด็นต่อเนื่องจากเนื้อหาที่ได้

กล่าวไว้ก่อนหน้านั้น โดยนำเข้ามาประยุกต์เข้าปรากฏการณ์ของประสบการณ์จริง พร้อมกับการนำความคิดให้ไหลวนกลับของความหมายของคำว่า “ชาติ” หรือการเกิดในบริบทของศาสนาได้ถูกย้าเข้ามาในความเป็นจริงที่ปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งแห่งชีวิตที่กำลังเกิดขึ้นอยู่อย่างสอดคล้อง โดยเริ่มทำความรู้จักกับความหมายของคำที่จะนำเสนอ ตามตัวอักษรที่มีต้นตอจากภาษาบาลี แล้วนำมาเชื่อมโยงกับข้อความต่างๆ ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก เพื่อสร้างความเข้าใจแบบธรรมดาทั่วไปที่โยงเอาปรากฏการณ์ในสมัยพุทธกาลมาทำการอุปมาอุปไมย (Metaphor) กับปรากฏการณ์ปัจจุบัน โดยย้าให้เห็นถึงความเป็นจริงเชิงโลกุตรผ่านตัวอย่างที่เกิดขึ้นในระดับโลกียะที่มีทั่วไป แล้วนำมาประยุกต์ในปรากฏการณ์จริงที่แต่ละคนกำลังประสบอยู่ ซึ่งมีปรากฏอยู่ในเนื้อหาของคำเทศนาในแต่ละตอนที่พุทธทาสภิกขุบรรยายไว้ในหัวข้อเรื่อง “คู่มือมนุษย์” เพียงแต่จะเป็นไปในเนื้อหาอย่างไรนั้น ก็ขึ้นอยู่กับหัวข้อที่กำลังนำเสนอในขณะนั้นด้วย

ก. ข้อเด่น

ประเด็นที่ถือว่าเป็นข้อเด่นที่น่าสนใจมากที่สุดของหนังสือเล่มนี้คืองานเขียนที่มาจากคำเทศนาที่เป็นคำสอนของพุทธทาสภิกขุซึ่งผู้เขียนจะขอแยกแยะให้เห็นเป็นประเด็นสำคัญที่พบได้ ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ใจความสำคัญของพระพุทธานุศาสน์ พุทธศาสนธรรม แนวทางปฏิบัติเพื่อให้เป็นคนดี ศีลธรรมทำให้คนเป็นคนดี แต่ไม่ได้ช่วยให้พ้นทุกข์ พระพุทธศาสนา คือวิชาและแนวทางปฏิบัติเพื่อให้รู้ว่าเป็นอะไร ผู้ที่รู้ว่าจะปฏิบัติต่อสิ่งไหนอย่างไร พุทธศาสนธรรมที่แท้จริงมิใช่ตำราหรือพระไตรปิฎก แต่หากกล่าวว่ พุทธศาสนาที่แท้คือการปฏิบัติด้วยกาย วาจาและใจ ชนิดที่จะทำลายกิเลสให้หมดไป

หลักธรรมที่เป็นหัวใจสำคัญของศาสนาพุทธกล่าวถึงอริยสัจ 4 ได้แก่ (1) ทุกข์ สิ่งทั้งปวงเป็นทุกข์ สัตว์โลกไม่รู้ เอาตัวไปผูกพันกับสิ่งเหล่านั้น (2) สมุทัย เหตุแห่งทุกข์ ความอยากเป็นเหตุแห่งทุกข์ (3) นิโรธ ดับทุกข์ ดับตัณหา ความอยาก (4) มรรค วิธีดับความอยาก

ไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงไปตลอด ทุกขัง ทุกสิ่งล้วน น่าเกลียด น่าเบื่อ น่าระอา ในตัวมันเอง อนัตตา ไม่มีอะไรที่เราควรไปยึดติดว่ามั่นคงคือของตน

โอวาทปาติโมกข์ การไม่ทำชั่วทั้งปวง ทำแต่ความดี ปฏิบัติตามขั้นศีลธรรม ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ให้เป็นอิสระจาก อภิชฌา และโทมนัส

ไตรสิกขา สีสสิกขา สมาธิ (จิตสิกขา) และปัญญาสิกขา ฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง สมาธิและวิปัสสนาตามแบบธรรมชาติ การเกิดสมาธิตามธรรมชาติ คือ ปิติปราโมทย์ จนถึงการละกิเลสทั้งหลายทั้งปวง

ประเด็นที่สอง พุทธทาสภิกขุได้ทำการฉีกแนวการสอนจากการใช้เนื้อหาหรือข้อความที่นิยมใช้กันทั่วไปโดยเลือกใช้เนื้อหาหรือแก่นของคำสอนที่คนทั้งหลายคิดไม่ถึงคือคำว่า “คู่มือมนุษย์” มาเป็น “ต้นเรื่อง” เพื่ออธิบายคำสอนในพระไตรปิฎกโดยเชื่อมโยงเอาเนื้อหาคำสอนที่คนทั้งหลายคุ้นเคยไม่ว่าจะเป็นมัชฌิมาปฏิปทาหรืออริยมรรคหรือแม้แต่อริยสัจ มาสนับสนุนแก่นคำสอนที่คนทั้งหลายมองข้าม

ไปเพราะความเคยชินอยู่กับการศึกษาคำสอนแบบรู้ความหมายตามตัวอักษรแล้วก็สรุปว่า เข้าใจในหลักคำสอนนั้นๆแล้ว คงจะปฏิเสธไม่ได้ว่า “คู่มือมนุษย์” เป็นคำที่มีความหมายครอบคลุมจักรวาลที่ผู้คนทั้งหลายต้องยอมรับว่ากว้างกว่าและสามารถนำเอามาเป็นแม่บทในการอธิบายแก่นคำสอนอื่นๆ ในรูปแบบที่หัวข้อคำสอนเรื่องอื่นๆ นั้นมีความหมายแคบกว่า “คู่มือมนุษย์” ดังที่พุทธทาสภิกขุได้ทำไว้ในกรณี “คู่มือมนุษย์” เป็นแบบอย่าง

ประเด็นที่สาม การที่พุทธทาสภิกขุสามารถนำเอาความหมายของ “คู่มือมนุษย์” ไปประยุกต์ใช้เพื่ออธิบายธรรมของสิ่งต่างๆ ที่วิชาการทางศาสนาหรือวิชาการทางโลกได้ใช้กันอยู่เสมอให้เป็นไปได้อย่างสอดคล้องกลมกลืนและน่าเชื่อถือ ซึ่งการกระทำเช่นนี้ย่อมเป็นพยานยืนยันถึงการเป็นปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ที่องค์การยูเนสโกได้ยกย่องท่าน

ดังนั้น หลักการที่พุทธทาสภิกขุได้นำเสนอนั้น เป็นแนวทางที่ผู้เขียนบทวิจารณ์นี้สนับสนุนและถือเป็นข้อเด่นในการเขียนหนังสือเล่มนี้ เนื่องจากว่า การรับรู้สิ่งของเดียวกันแม้จะใช้ภาษาซึ่งเป็นเครื่องมือชนิดเดียวกันเท่านั้นที่มนุษย์ใช้สื่อสารกันได้ แม้จะมีการออกเสียงหรือเขียนแตกต่างกัน ย่อมมีความเข้าใจอย่างเดียวกัน หากคนนั้นอยู่ในสภาวะปกติของคนทั่วไป ยิ่งกว่านั้น หากมนุษย์รู้จักใช้วิธีการถอดความหมายหรือแปลอย่างถูกต้อง แม้จะใช้ภาษาที่แตกต่างกันไปเนื่องจากสภาพแวดล้อมตลอดจนเชื้อชาติหรือชนชาติที่ต่างกัน แต่ระบบความคิดเพื่อที่จะเข้าใจและความเข้าใจในสิ่งต่างๆ โดยทั่วไปของมนุษย์แล้วย่อมเหมือนกัน เนื่องจากว่า มนุษย์ต้องมีประสบการณ์ผ่านประสาทสัมผัส ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อมตามความเข้าใจของตนเอง โดยการสร้างภาพลักษณ์ของสิ่งที่ตนเองได้ประสบนั้นให้ชัดเจนเท่าที่สามารถทำได้เสียก่อน แล้วจึงกำหนดความทรงจำที่มีต่อสิ่งหนึ่งที่ได้ประสบมาในมโนภาพได้ โดยการใช้ภาษาที่เขารู้ความหมาย และสามารถถ่ายทอดหรือเก็บไว้ซึ่งมโนภาพออกมาเป็นภาษาหนึ่งใดภาษาใดก็ได้ตามหลักไวยากรณ์ของภาษานั้นๆ หากว่า เขาได้รู้ถึงความหมายของข้อความนั้นอย่างชัดเจนถึงสิ่งที่เขาอยากสื่อออกมาแล้ว ความแตกต่างก็มีเพียงแต่ข้อความที่ใช้เรียกสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามภาษาที่ใช้ อาจแตกต่างกัน และวิถีทางของการเข้าใจซึ่งความหมายนั้นอันจะมีทั้ง 1) แตกต่างกัน ตามแนวทางการแสวงหาความหมายของปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับจุดสนใจที่ตนเองเคยปรากฏในอดีต กำลังปรากฏอยู่ในปัจจุบันและน่าจะปรากฏอีกในอนาคต ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ต่างกัน และ 2) เหมือนกัน ตามอรรถลักษณะของความเป็นมนุษย์ซึ่งกำลังดำเนินชีวิตอยู่บนโลกนี้ (Being-in-the-World) ที่ต้องมีกระบวนการของการทำความเข้าใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เหมือนกัน ภายใต้บริบทของผู้รับคำอธิบายตามหลักการของภาษาศาสตร์ (Linguistics) ไม่ว่าจะเป็นแบบ นิรุกติศาสตร์ (Etymology) อรรถศาสตร์ (Semantics) หรือสัญศาสตร์ (Semiotics) และผู้ตีความต้องการรู้ความหมายของตัวบท จึงต้องใช้วิธีการนี้ภายใต้การสร้างภาพลักษณ์ (Figuration) ซึ่งต้องสอดคล้องกับหลักวิชาการต่างๆ จนความหมายจากตัวบททำให้ผู้อ่านบทสามารถอธิบาย และเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงความหมายในตัวบท เพื่อนำมาสร้างเสริมตนเองแบบการจำลองแบบที่มีในตัวบท (Mimesis) ให้ก้าวไปสู่เป้าหมายสุดท้ายแห่งชีวิตได้ตามความเหมาะสม (Appropriation) ซึ่งกระบวนการแบบนี้ น่าจะเป็นระดับสูงสุดของการหลักแห่งการตีความ

ข. ข้อค่อย

ส่วนที่น่าจะเพิ่มเติมในงานเขียนเล่มนี้คือ คำอธิบายเกี่ยวกับหลักธรรมให้เข้าใจง่ายมากยิ่งขึ้น สำหรับประชาชนทั่วไปที่อ่านเป็นเนื้อหาในเรื่องอุปาทานและเบญจขันธ์ทั้งห้า อักประการแรกที่ท่านจะเริ่มต้นด้วยหลักธรรมง่าย ๆ สำหรับประชาชนทั่วไปที่ขึ้นต้นว่าท่านชอบพุทธศาสนาเหลี่ยมไหน แท้จริงแล้วเราเกิดมาก็มีศาสนาพุทธอยู่แล้ว แต่เนื่องจากประชาชนมิได้เรียนรู้อย่างจริงจังว่า ศาสนาพุทธมีความสำคัญกับชีวิตของเราอย่างไร อันเป็นจุดด้อยที่พุทธศาสนิกชนน่าจะอธิบายให้ถูกต้องและชัดเจนมากกว่าที่ได้บรรยายไว้ เพราะธรรมชาติทุกอย่างเป็นสิ่งที่ดีและสิ่งหรือประสงค์ให้ธรรมชาติของสิ่งต่างๆ เหล่านี้มีความเป็นไปตามธรรมชาติเพราะพระองค์ยังเป็นองค์ความดีสูงสุดและเปี่ยมไปด้วยเมตตาแต่ก็คงไว้ซึ่งความยุติธรรม ลักษณะเช่นนี้ นำสู่ความหมายอีกด้านหนึ่ง คนไม่กระทำความชั่วหรือการทำลายดังที่พุทธศาสนิกชนได้กล่าวถึงบุคคลไม่ควรไปยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งหลายที่เป็นภาพลวงตา ทำให้เราหลงไหลอยู่นั้น ล้วนเป็นผลสะท้อนทางธรรมชาติของผู้ที่กระทำความชื่อนั้นที่เป็นความไม่รู้อย่างแท้จริงของผู้กระทำ อันเป็นการแสดงออกซึ่งความยุติธรรมอย่างแท้จริงที่พระเจ้าได้แสดงออกต่อมนุษย์ เพราะการกระทำความชื่อนั้นตอบสนองเขาเองอยู่แล้ว

ยิ่งกว่านั้น การที่พุทธศาสนิกชนกล่าวว่า “โลก” คือหมายถึง สิ่งทั้งปวงทั้งสิ้นเป็นสิ่งเดียวกัน ไม่ว่าจะเกี่ยวกับมนุษย์ เทวดา พรหม สัตว์เดรัจฉาน สัตว์นรก ปีศาจ เปรต อสุรกาย อะไรรึสุดแท้ที่จะกล่าวว่ามี แล้วก็เรียกว่า โลก ท่านมิได้กล่าวถึงว่า พระเจ้าสร้างโลกเลย ความจริงแล้วในข้อความเชื่อว่าโลกมีหลายโลก แต่ท่านพูดแต่เพียงว่าทุกสิ่งทุกอย่างเราไม่ควรยึดติดว่าสิ่งเหล่านี้เป็นของเรา

เนื้อหาของหนังสือ “คู่มือมนุษย์” ที่ควรปรับปรุงให้ถูกต้องตามบริบทของสิ่งที่ได้บรรยายไว้คือการอธิบายว่า “คู่มือมนุษย์” ควรที่จะอธิบายง่าย ๆ เพื่อให้ผู้อ่านผู้ฟังเกิดความเข้าใจง่ายและยกตัวอย่างให้เห็นเป็นเป็นรูปธรรม หรือเป็นลักษณะนิทานประกอบจะเป็นสิ่งที่ดี ลักษณะอีกอย่างหนึ่งในเรื่องการพูดหลักแห่งการหลุดพ้นซึ่งเป็นแนวทางที่ท่านพุทธทาสภิกขุท่านเข้าใจในแนวของท่าน แต่อาจจะไม่ได้เป็นแนวทางที่หลาย ๆ คนเข้าใจ เพราะว่าบางคนอาจไม่เข้าใจในหลักธรรมที่ท่านอธิบายหรือท่านเขียนเท่าไรหนึ่งเนื่องจากว่า พื้นฐานความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแต่ละคนไม่เหมือนกัน

อีกประเด็นหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนอธิบายเกี่ยวกับหลักไตรสิกขาแบบง่าย ๆ เพื่อให้เราได้เข้าถึงและปฏิบัติได้โดยที่ท่านให้เราลองไปที่ ศีล สมาธิและปัญญา ถ้าหากว่าปฏิบัติได้แล้วจะเป็นการครอบคลุมถึงทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวท

อย่างไรก็ตาม ยังมีความเข้าใจถูกต้องที่หลวงพ่อบุทธทาสภิกขุได้นำเสนอเกี่ยวกับเรื่องการเข้าใจพระพุทธศาสนาให้มากลึกเข้าไปอีกโดยท่านพูดให้เห็นชัด ๆ ว่า การเข้าถึงพุทธศาสนานั้นอย่าติดแต่เพียงหนังสือ ตำรา โบสถ์ วิหารเท่านั้น เราจะเข้าใจเข้าถึงพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงคือการได้ปฏิบัติจริง ๆ ให้เห็นเป็นรูปธรรมคือได้ผลตามที่ได้ศึกษามา

4.สรุป

ผู้เขียนยอมรับว่าเนื้อหาของ “คู่มือมนุษย์” ที่พุทธทาสภิกขุได้บรรยายไว้เป็นการนำเอาธรรมะระดับโลกุตระมาอธิบายให้คนทั้งหลายเข้าใจความหมายในระดับนั้นโดยใช้อุปกรณ์ของโลกียะเป็นเครื่องมือ อันเป็นการแสดงออกซึ่งความปรารถนาในเรื่องวิธีบรรพชาศีลธรรมเชิงวิเคราะหฺแบบ อัตถิภาวนิยมอย่างแท้จริงซึ่งพระสงฆ์ผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ควรนำไปเป็นแบบอย่างทั้งในด้านวิธีการนำเสนอและการเรียงลำดับเนื้อหาที่เป็นแบบการสร้างใยแมงมุมที่สามารถเริ่มจากความเป็นมหัพภาค (วงกว้าง) แล้วย่อให้เป็นจุลภาค (จำกัดเข้ามาในบริบท) หรือเริ่มจากจุลภาค (จำกัดเข้ามาในบริบท) ขยายไปเป็นมหัพภาค (วงกว้าง) อย่างไม่ขาดตอน

หากพิจารณาเนื้อหาของหนังสือ “คู่มือมนุษย์” ของพุทธทาสภิกขุโดยทั่วไปแล้วจะพบได้ว่าเป็นเนื้อหาการอธิบายถึงความเป็นธรรมชาติของคำสอนของพระพุทธองค์ ที่มนุษย์ควรเข้าใจภาษาธรรมที่เขียนไว้ในพระไตรปิฎกนั้น ในรูปแบบของภาษาชาวบ้านธรรมดาโดยทั่วไป เป็นการทำให้คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้บรรยายไว้ในพระไตรปิฎกนั้น ได้รับการเข้าใจอย่างถูกต้องและสามารถเอาไปเป็นแนวทางปฏิบัติในชีวิตเพื่อทำตนให้เป็นผู้ที่ไม่ยึดติดกับสิ่งใด และสามารถสร้างสรรค์วิถีชีวิตของตนให้ประสบความสำเร็จปราศจากซึ่งความทุกข์โดยคำอธิบายเชิงพรรณนาแบบวิเคราะห์ตามหลักอัตถิภาวนิยม ทำให้คนทุกยุคทุกสมัยสามารถทำความเข้าใจได้ง่าย โดยไม่ต้องทำการถอดรหัสอีกต่อไป

ยิ่งกว่านั้น การดำเนินเนื้อเรื่องทั้งเจ็ดขั้นตอนนั้นเป็นลักษณะของการสร้างความเชื่อมโยงของเนื้อหาในแต่ละตอนให้มีความสอดคล้องถึงกันได้โดยเริ่มจากจุดเล็กๆ เช่นเดียวกับจุดศูนย์กลางของใยแมงมุมที่ถูกขึงอยู่กลางที่ว่างโดยมีความเชื่อมโยงกันอย่างทั่วถึงและทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจง่ายขึ้นเกี่ยวกับความมนุษย์ที่สมบูรณ์ อีกทั้งมีการนำเสนอสภาพความเป็นไปของทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งทางวิชาการที่เป็นวิทยาศาสตร์หรือทางการดำเนินชีวิตแบบธรรมดาทั่วไปของมนุษย์ปุถุชนแต่ยังความมี “คู่มือมนุษย์” ประกอบด้วยหลักธรรมที่เห็นเป็นประจําสามารถนำไปประกอบและดำเนินชีวิตได้จริง

สุดท้ายเนื้อหาของหนังสือ “คู่มือมนุษย์” สามารถเป็นต้นแบบของการแสดงพระธรรมเทศนาที่บรรดาพระภิกษุสงฆ์ ควรเอาไปประยุกต์ใช้ให้เป็นแบบอย่าง ในการนำคำสอนของพระพุทธองค์ที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกนั้นไปเทศน์สอนให้พุทธบริษัทได้เข้าใจ “ภาษาธรรม” อย่างถูกต้องในบริบทของ “ภาษาคน” รวมทั้งสามารถใช้เป็นแบบอย่างให้พระภิกษุทั้งหลายได้เลียนแบบในการศึกษาพระธรรมต่างๆ ในพระไตรปิฎกได้อย่างถูกต้องและเกิดผลดีทั้งต่อพระภิกษุสงฆ์เองและบรรดาพุทธศาสนิกชนด้วย

ผู้เขียน (ผู้วิจารณ์) ก็มีความเห็นว่า วิธีการตีความของพุทธทาสภิกขุที่เขียนไว้ในหนังสือ “คู่มือมนุษย์” นั้นเป็นแนวทางที่จะทำให้เข้าใจในหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาได้อีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งแต่เดิมการศึกษาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นได้มาหลายวิธี เริ่มจากวิธีแบบมุขปาฐะ คือกล่าวสืบต่อกันมาเรื่อยๆ หรือที่เรียกว่าแบบท่องจำด้วยปากเปล่า (Oral Method) ต่อมาเมื่อมีการบันทึกหลักคำสอนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือที่เรียกว่าพระไตรปิฎกแล้วก็มีการถอดความหมายโดยการแปล (Translation) เพื่อสร้างความเข้าใจที่เรียกว่า ปริยัติสัทธรรม (การศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าใน

พระไตรปิฎก) แม้ว่าต่อมามีการนำวิธีการตีความ(Interpretation)หรืออรรถาธิบายมาใช้บ้างแต่ความหมายของการตีความนั้นก็ยังไม่ได้หนีห่างออกจากตัวอักษรมากมายนัก การเผยแผ่หลักคำสอนจึงมีข้อจำกัดเนื่องจากสภาพการณ์ของสังคมและบริบทของสังคมเปลี่ยนไปมาก ดังนั้นการตีความในรูปแบบการเข้าใจในบริบทของสิ่งต่างๆ(Hermeneutics) จึงเป็นวิธีการที่พุทธทาสภิกขุได้นำมาใช้ในหนังสือเล่มนี้เพื่อสร้างความเข้าใจในหลักคำสอนได้อย่างแจ่มชัด วิธีการนี้จึงถือเป็นคุณูปการของหนังสือ “คู่มือมนุษย์” ที่บ่งบอกถึงวิธีการที่จะทำให้คนทั้งหลายได้เข้าใจหลักคำสอนได้มากขึ้นตรงตามบริบทที่เป็นอยู่ของวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลในขณะนั้น และหนังสือ “คู่มือมนุษย์” ก็ถือเป็นแบบอย่าง que แสดงถึงวิธีการสอนของพุทธทาสภิกขุที่แหวกแนวการสอนเดิมที่เป็นอยู่ในขณะนั้นและแม้ปัจจุบันนี้ด้วย และสำหรับหลักธรรมแนวคิดของท่านในคู่มือมนุษย์ท่านจะเน้นให้ทุกท่านได้ทราบถึงหลัก อริยสัจ 4 หลักแห่งไตรลักษณ์ อุปาทาน 4 ไตรสิกขา เบญจขันธ์ หลักธรรมของท่านพุทธทาส ที่นำมาสอนครอบคลุมทั้ง ปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธอย่างครบบริบูรณ์สิ้นเชิง

เอกสารอ้างอิง

พุทธทาส อินทรปัญโญ. **คู่มือมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ, 2560.